ARMENIA. Journal en langue Arménienne fondé à MARSEILLE en 1885

ԱՐՄԱՆԻԱ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲՈՒԺՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (կանխիկ վճարելի)

Հայաստան		Ուրիշ ամէն տեղ
10 ֆրանգ	Տարեկան բաժնորդագին	20 ֆրանգ
5 ֆրանգ	Վեցամսեայ »	10 ֆրանգ
2 ½ ֆր.	Եռամսեայ »	5 ֆրանգ

Ամէն գրութիւն կամ դրամ դրկել անօրէն-խմբագրին այս հասցէով

M. PORTOUKALIAN

Directeur du journal *Armenia* MARSEILLE (France)

ԼԵ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 14

1919 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5 Դշ.

(Հ. Տ. 1919 Հոկտեմբեր 22)

ՊԱՏՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը եթէ հարկ համարի, հատատուելով և կամ ժամանակ մը միայն կը հրատարակէ իրեն դրկուած գրութիւնները։ Պարտաւոր չէ վերադարձուցանել չհրատարակուած ձեռագրները։

Ծանուցումներ կընդունուին Հայերէն և Ֆրանսերէն լեզուով։

Ծանուցման 1 միջակ գիրը 2 սանտիմ կարժէ. 1 գլխագիրը 4 սանտիմ։

Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction : Place Alexandre-Labadié .17

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մերոնց շատ չմեղադրենք. — Լուրեր Հայաստանէն. — Հայկական ճառագայթումը. — Զօրավար Հարպորդի մուտքը Հայաստան. Զօրավար Հարպորդ Թիֆլիսի մէջ. — Քրիստոնեայները Թիւրքիոյ մէջ. — Հայանպաստ ներկայացում մը Լոնդոնի մէջ. — Մահազարժ Եւրոպայի Աստաղորդին. — Արիւնոտ ճամբուն մէջ. — Անցուդարձ Մարսէյլէն. Մեծագոյն կարիքը Մարսէյլի Հայ գաղութին. Գուլիկարական դաշնագիրը. — Թիւրքական լուրեր. — Խուովութիւններ Եգիպտոսի մէջ. — Նոր տուացուած հրատարակութիւններ. — Ծանուցումներ։

ՄԵՐՈՆՑ ՇԱՏ ՉՄԵՂԱԴՐԵՆՔ

Հայկական հարցի անորոշութիւնը վերջերս անուղղակի կերպով տուիթ է տուել մեր մամուլի մէկ մասին յարձակուելու վսեմ. պ. Նուպարի, իսկ միւսին՝ պ. Ա. Աղարոնեանի դէմ, սոյա վերագրելով մի շարք թերութիւններ, որոնք վնասում են հայկական հարցին և կասեցնում նրա յաջող լուծումը։ Այս առթիւ պարտք եմ համարում յայտարարել հետեւեալը։

Վերջերս գանազան առիթներով տեղուոյց մեր սատարողի մեծ թարեկամներից Լորդ Բրայսի, Լորդ Գլադստոնի ու Վինիկելոսի հետ, որոնց ամենքին էլ, ի միջի այլոց, հարց տուի, թէ արդեօք մեր ազգի վարիչների գործած սխալների կամ հետեւած սխալ քաղաքականութեան պատճառով է, որ Հայոց հարցի բարեյաջող լուծումը այսպէս դանդաղում է և հեռաւոր ապագի կասկածելի դառնում։

Ահա նոցա պատասխանը. «Ո՛չ, յանդգնքը ձեր վարիչների մեղ մի՛ վերագրէք, այլ մեծ ազգերի կառավարութեանց մեղ»։

Եզրակացութիւնը թողնում եմ ընթերցողին։

Ա. ԲԻԼԼ Ճ. վարդ.

Լոնտոն

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Մուսուրական ուժերու եւ մանաւանդ բազմաթիւ ճարտարագէտներու եւ մասնագէտներու ներհոսանքը դէպի Հայաստան սկսեր է իր պտուղները տալ։

Ալեքսանդրապոլի կայարանը, որ Թուրքական բարբարոսութիւններէն աւերակի կը նմանէր, հիմնովին նորոգուեր է եւ Եւրոպական կայարաններու կը նմանի այժմ։

Կը նորոգուին ներկայիս Ալեքսանդրապոլ - Երեւան գծի վրայի աւերուած ու քանդուած կայարանները։

Ալեքսանդրապոլի կայարանէն մինչեւ տէպօ սիրուն ճանուղի մըն է շինուած։

Առանձնապէս յիշուելու արժանի է յիշեալ երկաթուղիի գծին պահպանութիւնը, որու վրայ դարձեալ է աւանդին ուշադրութիւն, թէպէտ եւ գծին վրայ ճանապարհներու վիճակը տակաւին մեծ բարեփոխութիւններու կարօտ է։

Այս կէտը քաջ գիտակցելով ներքին գործերու նախարարութեան երկաթուղային մասի վարչութիւնը՝ երկաթուղիի գլխաւոր վարիչ է հրաւիրած Պաքուի յայտնի ճարտարագէտ Տէր-Միքայէլեանցը։ Ալեքսանդրապոլի մէջ կը բացուի քննիչ քաղաքական դպրոց, որու համար ալ հրաւիրուած է Թիֆլիզէն եւ Մոսկվայէն երկաթուղիի հնագոյն հմուտ ճանապարհներէն մէկը։ Եւ առհասարակ Ալեքսանդրապոլի կայարանին համար հրաւիրուած են Թիֆլիզէն հմուտ ճարտարագէտներ, որոնցմէ ալ պիտի կառուցուի եւ հաստատուի Հայաստանի երկաթուղիներու գլխաւոր վարչութիւնը։

(Ճակատամարտ)

— Սեւանի լիճին վրայ առաջին հայ շոգենաւը սկսեր է քանիկ հոկտ. 12ին։ Այդ արարողութեան ներկայ գտնուեր են Հայաստանի վարչապետն ու զօրամասերի պետերը։

— Կիլիկիաէն ստացուած լուրերէ կիմացուի որ Թիւրք չէթէներ (հրոսակներ) այնտեղ ալ կուգին իրենց շամատակութիւններ ցոյց տալ, քաջալերուելով մեծ պետութիւններուն տակաւին կորուստ ընթացք մը չունենալէն Թիւրքերին դէմ։ 60ի չափ գնուած ռուսերէն Թիւրքական չէթէ մը հոկտ. 16ին յարձակելով Շէյխ Մուրատ հայաբնակ գիւղին վրայ որ Ատանայէն 3 ժամի չափ միայն հեռու է, կոտորեր է գիւղին արու բնակչութիւնը որոնց հետեւ մի քանի կիներ։ Հայերի բողոքին վրայ, Կիլիկիայի ընդհանուր վարիչ գնդապետ Պրէմոն Լեռատացեր է հարկ եղած միջոցները ձեռք առնել Թիւրք չէթէները ձերբակալելու համար։ Միանգամայն 50 հայ կամաւորներէ խումբ մը կազմելով, անոնց զէնք եւ օդոմոբիլներ տուեր է, իրենք ալ երթալ հետապնդելու համար յիշեալ Թիւրք հրոսախումբը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՌԱԳԱՅԹՈՒՄԸ

Պ. Գրիգոր Մելիքսէթեանին

. . . ի մարդիկ հաճութիւն.

Քրիստոնեայ աւանդութիւնը այսպէս երգել կուտար հրեշտակներուն։

Եւ սակայն այս օրուան մարդկութիւնը հնչէն որքա՞ն տարբեր է, աւա՜ղ։ Խաղաղութիւն չի կայ եւ դեռ անկանխատեսելի ժամանակ մը հայութեան վերապահուած է նոր կատակարանի Արթուն կացեալը։

Զէնքերը կը հնչե՞ն։

Արովհետեւ «ջուրը կը քնանայ, բայց թշնամին չի քնանար»։

Եւ դուն ո՞ւր կը մնաս, ո՜վ կաշառքուուն ծերք, որ սարդերի փոշիով մ'ողեւանթոր աւրը սրբես, Պրեսլաւի խաղաղութեան կնքումը նուիրագործող Metzelեան զարդանկարին համար։

Կը հնչեն, այո՛, հայ զէնքերը։ Իրենց հրացանները բունը ամուր քունած եւ կոլոթքնին դիւցազնութեան կանթումով երանաւէտ մեր կռուողները լուսատաճ ապագան ընդնշմարել կուտան մեզի։ Հայոցէն դուրս նեստուած կոյտ մը կապարն են ասոնք՝ որ վայլ՝ նորէն, գանգուածներ հետ պիտի զոգուին։

Լեռ գիւղացին, առնով, իր մանգաղով կը չափուէր թշնամին հետ։

Մեր ոտ մը գիւղացի՝ հայկական տեղականով պիտուած կը կռուին։

Հայ ազգը իրեն համար գէթ տեղ մը նուաճած է ազգերու ամփիթատրոնին վրայ։ Իր անգամ, ինքնուրոյն, որոշ տեղը ունի ապեգերքի գիտակցութեան մէջ։ Առաջ, միլիոններ չէին գիտեր թէ ի՞նչ է Հայը։ այսօր, միլիոններու խիղճը կը գալարի երբ կիմացուի թէ դաշտ ու դուբան արիւնով արատուած է Հայաստանի սահմաններուն մէջ։

Սիկա բարոյական նուաճումն է։

* * *

Կը կարդացի մօտերս թէ Զեխ կառավարութիւնը Զինաստանի դեսպան անուանած է գրագէտ Միսխաման։

Սիա պարագայ մը որ դառնութեամբ պէտք է համակէ ամէն գիտակից հայ։

Ո՞րքան արագ յառաջդիմեցին երեկուան այս ճնշուածները, որոնց բաղդատմամբ Հայերս քաղաքակրթական մէկ ուրիշ փաստացի գերակշռութիւն մը ալ ունինք։

Զեխերը, արդարեւ, 845 թուականին յարած են քրիստոնէութեան։ Եւ մտածե՛լ թէ մենք առաջին քրիստոնեայ ժողովուրդն եղած ենք։

Սակայն դեռ Վիեննայի համար չկըրցանք հայթայթել ներկայացուցիչ մը։

Վիեննա սակ Եւրոպայի սիրտը չէ, անոր ծանրութեան կենդրոնը։ Հայ մշակոյթի վատարանն է միաժամանակ, ուր Վարանդեաններ եւ Թորամանեաններ ամիսներով մտքի ամոնդով ջամբուեցան Մխիթարեանց ապուստասին Ս. Աստուածածնի վանքին մէջ։

Բոցին շուրջ հիւ եկող Թիթեռնիկին պէս՝ գիտնալիք մէկը տեղաւորել հոս, Եւրոպայի հարենանուրներուն։

Եթէ Մայր Հայրենիքը օրհնեալ կարիքնի, Եւրոպան ճանկական ճառագայթումի նոր հանգրուաններ կը պանծանչէ։ Պէտք չէ՞ գիտնալ Հայաստանը ներկայացնել մեծագոյն կեդրոններու մէջ։

Ազգերու թատրոնն հոս սոսը՝ ճառագայթելու, պատկառանք ծնանելու պահանջն ունի։ «Մէկ ժողովրդէն միւսը իրերաճանաչումի կամուրջը ձգուած է» կրսէի վերջին յօդուածներէս մէկին մէջ։

Հնչեց մէկ կառավարութենէն միւսը իրերաճանաչումի կոչը սանձգրելու ճանրակշիռ ժամն ալ։

Զ. ՍԱՒՐԻԷՆԵԱՆ

Վիեննա

ԶՕՐԱՎԱՐ ՀԱՐՊՈՐՏԻ ՄՈՒՏՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Հայաստանի հեռագրական գործակալութենէն)

Երեւան, 29 սեպտ. Այսօր առաւօտուն եօթը «թօմոպիլներով Սարը Գամիչ ժամանեց զօր. Հարպորտ, ուղեկցութեամբ զօրավարի մը, 7 սպայի և 60 հոգիէ բաղկացած դիւանագիտական պատգամաւորութեան։

Զօր. Հարպորտ այցելեց սպայից ժողովարանը, ուր ընդունեց գինուորական տաղանդը և ազգարնակութեան ողջոյնները։ Նախաճաշելով և դիտելով տեղական վայրերը, դոհ մնալով ցոյց տրուած պատուի համար՝ զօրավարը մեկնեցաւ կարս կառախումբով։

Զօր. Հարպորտի կառախումբը ցերեկուայ ժամը 7ին մտնելու Կաբսի երկաթուղիի կայարանին։ Բոլոր ամրոցներուն թնդանօթներէն 21 անգամ արձակուած ողջոյնի ժամանակ զօրավարը ընդունեց քաղաքապետին բարեմաղթութիւնները և պատուոյ պահակախումբը։ Ընդունելով բոլոր հիմնարկութիւններու և ազգարնակու-

թեան ներկայացուցիչները, զօր. Հարպորտ օթօմոպիլներով և ուղեկցութեամբ 300 ձիաւորներու գնաց դէպի հրամանատարութեան շէնքը, ուր հիւրասիրուեցաւ ճաշով: Ճամբուն երկու կողմը կարգով կանգնած էին զինուորները և ժողովուրդը, բռնելով ամբողջ տարածութիւնը: Ժողովուրդի աղմկալի ցոյցերու և զինուորներու հուրաներու տարափի տակ զօրավարի ղեկնացքը մօտեցաւ հրամանատարութեան շէնքին, ուղեկցութեամբ բոլոր իշխանութիւններու ներկայացուցիչներուն:

Երեւան, 29 սեպտ.- Ճիշդ ցերեկուան ժամը 3ին Էջմիածնէն օթօմոպիլներով Երեւան ժամանեց Զօր. Հարպորտ: Զօրավարին դիմաւորեցին վարչապետը, նախարարական ամբողջ կազմը, Վրաստանի, Ատրպէյճանի դիւանագիտական ներկայացուցիչները, Ամերիկայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի զինուորական առաքելութիւններու ներկայացուցիչները: Դիմաւորումին ներկայ էին նոյնպէս քաղաքապետը, Լքաղաքգլուխը, բարձր զինուորական իշխանութիւնները, Երեւան քաղաքի հայ և թաթար ազգաբնակութեան ներկայացուցիչները:

Դեռ չհասած յաղթական կամարը, որ պատրաստուած էր Զանկուի կամուրջին այն կողմը, Զօր. Հարպորտի օթօմոպիլը կանգ առաւ և ան վար իջաւ: Զօրավարին ընդառաջեց ամերիկեան զինուորական առաքելութեան ներկայացուցիչը, որ կարճ ճառով ողջունեց զօրավարին: Յետոյ անոնք միասին յառաջացան կամարը: Անոնց ընդառաջ գնաց Հայաստանի վարչապետ Պ. Խատիսեան, որ ողջունելով անոր գալուստը, արտայայտեց շնորհակալական ըղձացմունքներ դէպի Ամերիկան, Հայ ժողովուրդին ցոյց տուած օգնութեան համար, և իմացնելով կառավարութեան պատրաստակամութիւնը՝ օգնութեան գալու անոր առաքելութեան գործը իրականացնելու համար, ցանկութիւն յայտնեց ունենալ ազատ, միացեալ Հայաստան՝ Ամերիկայի հոգատարութեան տակ:

Պատասխան ճառին մէջ զօր. Հարպորտ շնորհակալութիւն յայտնեց Հայաստանին, իրեն ցոյց տրուած ընդունելութեան համար. ըսաւ որ Ամերիկա կը հետաքրքրուի Հայաստանով և անոր վիճակով. որպէս տպացոյց՝ իր գալուստը Հայաստան: Ինք եկած է ոչ թէ բաւականութեան, այլ իր վրայ դրած պարտականութիւնները կատարելու համար. իր առաքելութեան բոլոր անդամները ունին իրենց պարտականութիւնները, և իրենցմէ իւրաքանչիւրը պիտի աշխատի իր սահմանին մէջ. ինքն ալ երկու օրուայ ընթացքին, որ պիտի մնայ հոս, նախարարները իրենց գործերէն վար պիտի դնէ, օրպէսզի հարկ եղած տեղեկութիւնները առնէ անոնցմէ:

Ճառերէն յետոյ Հայաստանի վարչապետը ներկայացուց Զօր. Հարպորտին ներկայ եղող անձերը. ապա նստելով օթօմոպիլները, մեկնեցան քաղաք, Երեւան:

Քաղաքը զարդարուած էր ամերիկեան ու հայկական դրօշակներով, գորգերով և կանաչով: Զանկուի կամուրջէն սկսեալ հասարակութիւնը լցուած էր ամբողջ ճանապարհը: Աստաֆեան փողոցի երկու կողմերը կանգնած էին զինուորական շարքերն ու օրթերը: Աջէն կ'երթային քաղաքապետը, չորս ձիաւորներ ազգային տարազով, բռնած ամերիկեան և հայկական դրօշակներ. անոնց կը հետեւէին զօր. Հարպորտի, վարչապետի օթօմոպիլները՝ ուղեկցութեամբ կէս ջոկատ զօրախումբի մը. ապա կուգային բոլոր զիմաւորողները: Զօր. Հարպորտի օթօմոպիլը երեւան պէս, թնդացին օրթերու և բազմահազար հասարակութեան «կեցցէ»ները, որոնք կանգնած էին փողոցի երկու կողմերը: Զօրավարին համար պատրաստուած բնակարանին մօտ, երաժշտական նուագախումբը նուագեց հայկական մարշը, որմէ յետոյ Հարպորտ ընդունեց զինուորական շքախումբը, շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն ցոյց տրուած պատիւին համար, արտայայտեց իր գոհունակութիւնը կարգապահութեան և մաքրութեան համար, որ տեսած է հայկական զօրքին մէջ, և ապա մօտեցաւ ու դիտեց շարքով կանգնած օրթերը:

Երեւան, 30 սեպտ. — Այսօր ժամը 10 և կէսին Զօր. Հարպորտ այցելեց Հայաստանի վարչապետին, կառավարութեան շէնքին մէջ:

Զօր. Հարպորտի առաքելութեան երկու անդամները Նախիջեւան մեկնեցան: Առաքելութեան մէկ ուրիշ անդամ գնդապետ Պրիթոնը արդէն սկսաւ ծանօթանալ կառավարութեան գործերուն:

Երեւան, 2 հոկտ. Այսօր Զօր. Հարպորտը իր պատուիրակութեան հետ, ուղեկցութեամբ Ներքին Գործոց Նախարարի օգնական Մանասեանի և քաղաքապետ Մուսինեանի, մեկնեցաւ Դիլիջան, Ղարաքիլիսա և ապա Թիֆլիս:

ՀՕՐԱՎԱՐ ՀԱՐՊՈՐՏ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Զօրավար. Հարպորտ հոկտ. 2ին ժամանեց Թիֆլիս, իր հետեւորդներով: Օրթաճալայի ճամբուն վրայ զայն ողջունեց Վրաց հեծելազօրքը: Զայն դիմաւորեցին օտար զինուորական պատուիրակութիւնները, Վրաց կառավարութեան և քաղաքական ներկայացուցիչները: Քաղաքը զարդարուած էր դրօշներով: Օրթաճալայէն մինչև Հաքէլի բնակարանը տանող ճամբուն վրայ կանգնած էին ոստիկան զօրքերը, կարգը պահպանելու համար: Տեղ տեղ կը նուագէր զինուորական ֆանֆարը: Գնդ. Հաքէլի տան մօտ, զօր. Հարպորտի բարի գալուստ մաղթեց Վրաց կառավարութեան ներկայացուցիչ Գ. Ղամպաշիձէ: Վրաց պատուոյ պահակախումբէն մաս մը բարեւի կեցած էր հոն:

Հոկտ. 3ին զօր. Հարպորտ, գնդ. Հաքէլի հետ և ընկերակցութեամբ իր հետեւորդներուն, այցելեց Վրաստանի փոխվարչապետ Կէկէչքորիի, ուր ծանօթացաւ կառավարութեան միւս անդամներուն հետ: Զօրավարը պտոյտ մը ետք դարձաւ գնդ. Հաքէլի բնակարանը ուր իջեւանած էր:

Զօր. Հարպորտ մասնաւոր կառախումբով գացած է նաև Ատրբէյճանի մայրաքաղաքը Պագու և վերադառնալով գնդ. Հաքէլի հետ մեկնած է Թիֆլիսէն Պաթում, ուրկէ Պոլիս ժամանեց:

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅՆԵՐԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՄԷՋ

Կ.պոլսէն գրած են Փարիզի «Դան»ին.

Քրիստոնեաներուն 4 եկեղեցական պետերը Յոյներու, լուսաւորչական և կաթոլիկ Հայերու պատրիարքները և բողոքականներու ազգապետը՝ Խաղաղութեան խորհրդաժողովին հեռագրով դիմում ընելէ յետոյ, տէրութիւններուն Կ.պոլսոյ բարձր գոմիսէրներուն դիմելով անոնց յանձնեցին Խորհրդաժողովին իրենց զրկած հեռագրի պատճէնը որ կը ներկայացնէր քրիստոնեաներուն տագնապալի կացութիւնը այն նահանգներուն մէջ որոնք գրաւուած չեն դաշնակից զօրքերէ: Հոգեւոր պետերը յայտարարեցին որ եթէ Համաձայնութիւնը մերժէ միջամտել, իրենք ցաւ ի սիրտ պիտի հարկադրուին հրաժարիլ իրենց պաշտօնէ և քրիստոնեաներուն բաղդը յանձնել Խորհրդաժողովին ձեռքը: Յայտնեցին նաև որ գաւառներէն իրենց հասած տեղեկութիւններէն համոզուած են որ թիւրքական ազգային շարժումը մեծ ոյժ մը չներկայացներ:

Այս առթով, Յոյներուն պատրիարքը մեր թղթակիցներէ մէկին հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է.

Դէպքերը մեզ ստիպեցին այս դիմումը ընելու բարձր գոմիսէրներուն: Արդարև, մեր ազգայիններուն տառապանքները զինադադարէն ի վեր չեն պակսիր: Թիւրքերը գիւղերուն կամ նշանաւոր աւաններուն շուրջ այնպիսի անապահովութեան մթնոլորտ մը ստեղծած են որ անկարելի կը դառնան սեպ յարաբերութիւն, սեպ շարժում և առուտուր և բնակիչները կը ստիպուին վերջապէս լքել իրենց օճախները: Շատ անգամ նոյն իսկ տեղական իշխանութիւններն են որ կը յարձակին աշխատող հանդարտ քրիստոնեաներուն վրայ: Անցած շաբաթ Զաթալճայի մէջ, Կ.պոլսէն երկու ժամ հեռուն, թիւրք զինայրները (ժանտարմ) հրացան պարպած են իրենց արտերը մշակող Յոյներուն վրայ:

Վարչական պաշտօնեաներուն վրայ կը գտնուին միշտ երիտասարդ թիւրքերը: Այս կացութեան առջև, քրիստոնեայ ժողովրդը որի պատիւն ու ստացուածքը վտանգի ենթարկուած են միշտ, կը փորձուի մտածել թէ ա՛լ ժամը եկած է իր սեփական միջոցներով ինքզինք պաշտպանելու: Մենք միշտ հանդարտութիւն քարոզած ենք. բայց չեմ ծածկեր ձեզ՝ որ եթէ այս կացութիւնը շարունակուի, մեզի դժուարին պիտի լինի զսպել իրենց արդար զայրոյթը:

ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՅՈՒՄ ՄԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզ հոկտ. 29ին.

Այսօր «Ռուսս Հօլ» սրահին մէջ Հայկական Պիւրօի կազմակերպութեամբ ներկայացուեցաւ այն մեծ ֆիլմը որ Ամերիկայի մէջ կազմուած ու ցոյց տրուած է որ կը ներկայացնէ Հայոց վերջին ջարդերն ու տեղահանութիւնները: Այս ներկայացումը մասնաւորապէս հրաւիրուած անգլիացի ընտրեալ հասարակութեան համար էր:

Ներկայացումէն առաջ ճաշ տրուեցաւ ժամը 1ին մամուլի ներկայացուցիչներուն եւ քանի մը կարեւոր անձանց, Թուով մօտ 50 հոգի: Ճաշին ներկայ էր եւ Լորտ Պրայս, կը նախագահէր Լորտ Կլատըդոն, որոնք երկուքն ալ ճառեր խօսեցան: Ճառերը տպուեցան՝ այս երեկոյ տեղական թերթերու մեծ մասին մէջ եւ վաղը կը տպուին այն մեծ օրաթերթերու մէջ որոնք առաւօտները ելոյս կը տեսնեն: Ֆիլմը շատ յուզիչ է եւ թողած ազդեցութիւնը՝ անկասկած:

Այսուհետեւ նոյն ֆիլմը քաղաքիս զանազան սինէմանոցներուն մէջ պիտի ներկայացուի հասարակութեան:

ՄԱՀԱԳՈՑԻ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ

Խորին ցաւով կիմանանք որ Եւրոպայի առաջնորդ Տ. Գէորգ արքեպ. Իթիճեան, միամեայ տառապալից հիւանդութենէ յետոյ, հոկտ. 31ի ուրբաթ օր վախճաներ է: Լոնտոնի և Փարիզի հովիւները գնացած են Մանչէսթրը թաղման հանդէսը կատարելու:

ԱՐԻՒՆՈՏ ՃԱՄԲՈՒՆ ՄԷՋ

(Շար. 12րդ թուէն)

Շատ չսպասեցինք այս անիծեալ վայրը և ուղղուեցանք աւելի հեռուն, մագլցելով ժայռերը խիտ անտառներու մէջէ, ճամբաներ, ուրկէ այծերն անգամ վախկոտ քայլերով կը յառաջանան ու հա՛ հա՛ կը փախչին նորէն:

Բայց վերջապէս ճակատագրական պայքարն էր, հայկական ոգին էր որ կը մղէր կոխտելու ամէն խոչընդոտ և ծովածաւալ տառապանք:

Զիւնապատ լեռներու տխուր տարան մը այս անգամ. բայց ո՞ւր պիտի հասնինք ասկէ վերջ կը հարցընեն կիները:

— Բիախթա՛, կը պատասխանէ ժանտարման, մատը ուղղելով ճերմակներով պճնուած հեռաւոր գագաթներուն:

— Ո՞ւր կը գտնուի Բիախթան. իրաւ որ ես այս տեսակ անունով քաղաք մը չեմ յիշեր, կրսէ ուղեկից ընկերս:

Եփրատ գետը մօտեցանք, կը պատասխանեմ: Մեր խօսակցութիւնը կընդհատուի երբ կը տեսնենք հեռուէն դէպի մեր կողմը եկող ճերմակ գլխարկով ձիաւոր մը, իր հետէն ուրիշ երկու ձիաւոր զինուած ժանտարմաներով: Ամէնքս ալ կը հետաքրքրուինք. այս մարդը որ եկած հասած էր մեզի հետ՝ հետ, մեծ հետաքրքրութեամբ մը կոկսի հարցաքննել, կուզէ տեղեկանալ այն բոլոր սճիրներու մասին որոնք պատահեր էին մեր ճամբորդութեան միջոցին. աւելի ճիշդ՝ ինչ որ բրեր էին Թուրքերը մեզի:

Ճերմակ գլխարկաւորը՝ եղեւութիւններու մասին բաւական տեղեկութիւններ առնելէ վերջ, ափով գրամ նետեց կիներուն ու անցաւ դնաց դէպի Մալաթիա այն ճամբով ուրկէ եկեր էինք մենք:

Այդ մարդը (1) Ամերիկացի միսիոնար մըն էր որ եկած էր իր ձեռքէն եկած չափով օգնելու և իր հոգիէն դուրս ցայտող բարեացակամ զգացումներով ամոքելու և միխիթարելու թշուառութեան մէջ խեղդուած այս խումբ մը Հայերը:

(1) Անունը, դժբաղդաբար չկրցինք հասկնալ:

Գիշերը ուշ ատեն կը հասնինք Քեսաբ։ Թայ ու կը գիշերենք ժամ մը հեռաւորութեամբ, գէպի Եփրատ վազող գետակի կամուրջին քով։ Լոյսը հոգի։ Թէ ծագած է, կոտիպեն որ քալենք։ Կանգնինք Ամիհամանի մօտէն ու կը հասնինք Եփրատ գետը ուր շուրջ օր կոպասենք շարունակ։

Եփրատ գետը հասնելուս երկրորդ օրը քառասուն ժանտարմաներ կը մտնեն մեր խումբին մէջ և գեղանի կիներն ու աղջիկները բռնի կը քաշքշեն կը տանին։ Երբ կիներու խնդիրը վերջացուցին, այրերն ալ հաւաքեցին։

Այս միջոցին ես յանկարծակի բռնուեցայ ժանտարմայէ մը և խումբ մը երիտասարդներ ուղղուեցանք լեռը ուր արդէն կոպասէին մեր բաղդակից ընկերները։

— Պիտի սպաննուիք, կըսէր ժանտարման, սուրը ցուցնելով մեզի։

Մօրուքաւոր պեխաւոր մարդիկ սկսան տղու մը պէս բարձրաձայն լալ։ Անոնք որ 10 տարի ունէին ու կրնային տալ ժանտարմաներուն, կարձակուէին։

Մեծ մասը չկրցաւ տալ այս գումարը և իսկապէս ալ այնտեղ սպաննեցին։ Ամէն մարդ աղքատ էր ու չէր կրնար օգնել իր տարաբաղդ ընկերներուն։

Երրորդ օրը անցանք գետին միւս ափը։ Հոս հաւաքեցին բոլոր հիւանդները և քալելու անկարողները, յետոյ թափեցին Եփրատ գետը։ Լոսոյ թափեցին Եփրատ գետը։ Լոսոյ զարով ազատուելու ջանք ընողներուն ետէն կը հանէր կապարը։

Հինգերորդ օրը կը քշեն մեզ։ Այս անգամ մտածեցի որ պէտք էր կանացի դիմագիծ մը ստանայի ո՞ր ովհետև կը վախնայի որ մի՛ գուցէ նորէն այրերը հաւաքէին ու այս վերջինին մէջ զոհուէի։ Ուստի գը տայ պառաւ կնոջ մը հանդերձները, հագուեցայ և այս անգամ առի շատ ցնդած պառաւի մը թիփը։

Եփրատէն վերջ երկրորդ գիշերը մնացինք դաշտի մը մէջ։ Ժանտարմաները նորէն սկսան հաւաքել այրերը։ Յետոյ կիներուն դէմքն ալ մէկիկ մէկիկ նայեցան այն յոյսով որ թերևս ստոյգ կիներ ալ գտնուէին մեր մէջ։ Ժանտարմա մը ապուշի պէս եկաւ առջևս կեցաւ աչքերը սեւեռած ինձի։ Բայց չկրցաւ հասկը նալ, կարուեցաւ գնաց։

Սակայն ծարաւ էինք։ Ժանտարմաները ջուր չէին տար մեզի։ Հակառակ անոր որ մօտերնիս պաղ և յատակ ջուր մը կը վազէր։ Անոնք իրենց էշերուն, ձիերուն կը խմցնէին, իսկ մեզի պատիկ մ'անգամ չէին տար։ արդիւնած էր Հայուն ջուր խմելն ալ։ «Մենք ձեզ մեռցնելու համար հանեցինք քաղաքէն կրակէն։ դուք հանգստութիւն կը փնտռէք։ Հոգին մէջ է ձեր հանգիստը։»

Ակէ վերջ խումբին կէսը քաղցէ ու ծարաւէ ինկաւ մեռաւ։ քիւրտ կիները ջուր կը ծախէին երբեմն, հասարակ մէկ գաւաթը քսան ղուրուշ արծաթ դրամի։ Որո՞ւ գով դրամ մնացեր էր որ ջուր գնէր։ չէ՞ որ կողոպտուեր էին, չէ՞ որ ոտքերնին բոպիկ տատասկներու, սրածայր քարերու վրայ կը կոխէին կանգնէին եթէ ունենային, շատ սիրով պիտի տային այդ քսան դահեկաննոց արծաթը գաւաթ մը ջուրի համար։

Կանգնինք Եդեսիայէն երկու օր հեռաւորութիւն ունեցող ճամբայէ մը ու կը հասնինք Սուրուճ կոչուած գիւղաքաղաքը։ Այս այն ժամանակն է որ Եդեսիան ապստամբութեան դրօշը քաշած կը պատերազմէր գերժանական և թրքական բանակներուն դէմ։

Լիսճ

(Շարունակելի)

Թորոս ՏԻՎԱՆԵԱՆ

ԱՆՑՈՒԴԱՐՁ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Սայտնիկի Ազգային Միութեան ատենապետ Տ. Տոգդէօր Գալուստ Ասլանեան որ Փարիզ գնացած էր իր վաղամեռիկ եղբօրորդիի՝ բժշկութեան ուսանող Տ. Նշան Ասլանեանի՝ մահի անկողնին մօտ գտնուելու համար, եւ միանգամայն մասնակցած էր վիրաբոյժների համաժողովին, Մարսէյլ գալով սակէ մեկնեցաւ անցած ուրբաթ ցերեկին (հոկտ. 31) յունական շոգենաւով մը դէպի Բիրէ ուրկէ շոգեկառքով կերթայ իր բնակավայրը Սայտնիկ։

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԿԱՐԻՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Մեծն Հայաստանի ազատագրման վաղորդայնին ենք, պատմական ամենալուրջ ու եզական օրերու մէջ։ Ինչպէս ամէն հայ անհատ, ես առաւել իւրաքանչիւր հայ գաղութ պարտի բովանդակ իր օժանդակութիւնը ի սպաս բերել ազգային սուրբ նպատակի իրականացման։

Մարսէյլի հայ գաղութն ալ հայ ազգութեան յաւիտենական ծառի ճիւղերէն մին լինելով — գուցէ ոչ ամենաղալարներէն — կրնայ պիտարներէն մին դառնալ, եթէ ջանայ։

Մարսէյլ է հայութեան համար անցուդարձի գլխաւոր կայան մը։ բայց չունի տակաւին հաւաքոյթի և ընդունելութեան համար ազգային յարկ մը, (ի բաց առեալ ամիսներէ ի վեր փակուած անշուք մատուռ մը)։ Այս մեծ նաւահանգիստէն է որ կանցնին մեր երկու Պատուիրակութեանց պետերը, հայ համազգաւորի անդամները, ինչպէս նաև Կ.պոլսոյ, Կովկասի, Եգիպտոսի, Ֆրանսայի, Անգլիոյ հայ վաճառականներն ու ազգայիները և Ամերիկայի մեծ հայ գաղութը։

* * *

Մարսէյլի Հայ Ազգ. Միութիւնը իր գրասենեակներուն օր ըստ օրէ բազմանալուն հետևանքով որոշեց վարձել Միութեան համար գրասենեակ մը և թաղականոր հայ գրագիր մը, իր նիւթականի թոյլատրած անձուկ միջոցներով։ Արդեօք աւելի ազգուտ և աւելի արդիւնաբեր չի պիտի ըլլար, եթէ Մարսէյլի բոլոր դակ հայ գաղութի աջակցութեամբ աւելի կարեւոր վայր մը վարձուելով գաղութն ունենար իր Ազգ. Միութեան գրասենեկի հետ միասին վայելուչ լսարան ընթերցարան մը, այնքա՜ն անհրաժեշտ։ Ու բնականաբար այդ բոլորի հոգատարութեան և տաք ու զովացուցիչ ըմպելիներու սպասարկութեան համար օժանդակ պաշտօնեայ մը ալ։

Այսպիսի միացեալ Ազգային կեդրոնատեղիի մը գոյութիւնը մեծ օգտակարութիւն պիտի ունենայ մանաւանդ Մարսէյլէն անցնող և հայրենիք վերադարձող Ամերիկայի Հայերուն։ Այս վերջին օրերս տեսանք տասնեակներով արդէն անոնցմէ հասած քաղաքս, ու մօտ ժամանակէն հարիւրներով և թերևս նոյնիսկ հազարներով հասնին։ Անոնք անծանօթ և անտեղեակ քաղաքին ու հայ գաղութին՝ կը դիմեին յուսալով ամբողջ օրեր, սպասելով շոգենաւի մը մեկնումին դէպի հայրենի նաւահանգիստները, և իրենցմէ ոմանք իսկ կը ծախսեն իրենց դրամները անբարոյութեան բոյն դարձած սրճարաններու մէջ։

Գուցէ Ազգային կեդրոնավայրի մը գոյութեան պահպանումի՝ ծախքերը մի քիչ ծանր թուին Մարսէյլի փոքրաթիւ հայ գաղութին, սակայն մի քիչ զոհաբերութեամբ, անձնուիրութեամբ և համերաշխութեան ոգւով ի սէր ազգային պատուարժանութեան, կարծուածէն աւելի հեշտ պիտի լինի իրականացումը։ Թերևս առարկուի ալ թէ մեռասաներորդ ժամուն ենք հասեր. բայց ըստ հին առածին «լաւ է ուշքան ոչ երբէք»։

Եկամուտներ կարելի է գտնել ուղղակի և մանաւանդ անուղղակի հասոյթներով՝

Ա.) Ուղղակի հասոյթ կը գոյացուի գաղութիս ի վիճակի եղող հայ անհատներու անդամակցութեան կանոնաւոր վճարումներէն։ Օրինակ՝ մօտաւորապէս ունենալով՝

20 Պատուոյ անդամներ գրէթէ 100 ֆրանք մէկ տուրքով և 15 ֆր. ամսավճարով։

50 անդամներ 30 ֆր. մէկ տուրքով և 5 ֆր. ամսավճարով կընէ տարին ընդհանուր մէկ տուրք 3.500 ֆր. և տարեկան գումար ամսավճարներու 6.600 ֆր.

Բ) Անուղղակի հասոյթ. շատ իրաւամբ կարելի է նկատել զայս աւելի արդիւնաբեր, հետեւեալ մի քանի միջոցներով՝

1) Բարեբար անդամներէ ալ, որոնք կը վճարեն մի անգամ ընդմիշտ բայց միանուագ, առնուազն 500 ֆրանք։

(Օրինակելի պիտի ըլլար ցուցադրել ամէն կարգի անդամներու անուանացուցակները Ազգային Սրահին մէջ)։

2) Ամէն հայ անհատ որ կը դիմէ Ազգ. Միութեան իր անձնական թղթերու կանոնաւորման համար, պարտի վճարել, եթէ ի վիճակի է, սահմանեալ փոքրիկ տուրք մը։

3) Ամբողջութեամբ Մարսէյլէն անցնող բոլոր Հայերը այցելելով գաղութիս Ազգային Կեդրոնատեղին, պիտի օգտուին լսարան ընթերցարանէն և Ազգ. Միութեան գրասենեկի իրենց տուած տեղեկութիւններէն, խորհուրդներէն և զանազան յանձնարարութիւններէն, և նոյն իսկ հարկ եղած պարագային՝ զիրենք ազատելով Հայ և օտար խաչագողներու ձեռքէն։ Այս բոլոր մատուցուած ծառայութեանց հանդէպ, եթէ ամէն ճամբորդ Հայ ապդասիրաբար իր դրամական փոքրիկ նուէրը հաճի ձգել սրահին մէկ անկիւնը յատկապէս դրուած դանձատուփին մէջ, կամ 5 ֆրանքէ աւելի նուէրի գումար մը յանձնէ պաշտօնեային՝ փոխան ստացագրի, ահա հասոյթի յորդ ազբիւր մըն ալ։ երբ նկատի առնենք մանաւանդ որ հարիւր հազարէ աւելի Ամերիկայի Հայերէն տարին լոկ հինգ հազար անցնի Մարսէյլէն ու յաճախելով կեդրոնատեղին, նուիրէ միջին հաշուով 1 տոլար, կրնէ տարին 5.000 տոլար (կամ 30.000 ֆր. մօտաւորապէս)։

4 Կեդրոնատեղւոյն ընթերցարանը յաճախողները կարդալու համար հայ և օտար թերթեր ու գրքեր, պիտի փափաքին միևնոյն ժամանակ խմել ձմեռը տաք թէյ կամ տաճկական սուրճ, ու ամառը զովացուցիչ ըմպելիներ և այլն, վճարելով նուազ գին քան դուրսը և խմելով աւելի լաւ տեսակէ։ Այս ալ անշուշտ կը ձգէ փոքր շահ մը տարւոյն վերջը։

5) Կարելի է գոյացնել հասոյթներ նմանապէս թատերական ներկայացումներէ, պարահանդէսներէ, ինչպէս նաև նուիրեալ արժէքաւոր իրեղէններու վիճակահանութեան դրուելէ։

Գաղութային Կեդրոնավայր մը ունենալով կարելի պիտի ըլլայ այնուհետև հոն հիւրասիրել անցորդ կարեւոր հայ անձնաւորութիւնները, փոխանակ օտար սուղ թէյասրահներու մէջ։ Հայ թատերասիրաց և երաժշտասիրաց խումբերը պիտի կարենան ձրիաբար հոն կատարել իրենց փորձերը։ Հնարաւոր պիտի ըլլայ ստեղծել ընտանեկան, առողջապահական և այլ դասախօսութիւններ, օգտուելով այս մասին երբեմն հայ հրապարակախօսներու և մասնագէտներու Մարսէյլի մէջ ներկայութենէն։ տարբեր ֆրանսերէն և անգլիերէն լեզուաց դասատանդութիւններ հայն հայն, գաղութին մէջ արծարծելով ազգային ոգեսրութիւն։

Կեդրոնատեղւոյն անօրինութիւնը կազմուելու է քաղաքիս ձեռնհաս և գործունեայ ազգայիներու յանձնախումբէ մը, Ազգ. Միութեան իրաւասութեան տակ, հրատարակել տարւոյ կանոնաւորապէս իր վերջանալու հաշուեկշիռները, տեղեկագրութիւններն ու յայտարարութիւնները քաղաքիս Ամէնիսին մէջ։ Իսկ տարւոյն վերջը, հասոյթներէն գոյացած դրա-

մի աւելին յատկացնել Ազգ. Միութեան շաբաթական նպաստից բաշխման գանձումն՝ հայ կարօտեալներու և գինուորականներու համար։

***

Բայց միակ դժուարին կէտն այս է, ներկայիս, ինչպէս բոլոր մեծ քաղաքներու մէջ, նմանապէս Մարսէյլի մէջ բնակչաններու վարձքի գիները բոլորապատկեր են, ու բացի ադկէ՝ որոշ մեծ գումար մը ևս կը պահանջեն իբր նուէր (prime վարձու տուողները։ կահաւորման և այլ իրեղէններու գիներն ալ շատ են բարձրացեր։

Դժբաղդաբար սղութեան այս միջոցներուն, Ազգային յարկի մը գոյութեան կարիքն ալ Մարսէյլի մէջ ամէն առեն աւելի զգալի է դարձեր։ 15էն 20.000 ֆրանք գումարի մը պէտքը կայ այս ազգօգուտ հաստատութեան հիմնադրութեան համար։ Միթէ՞ վհատելու և ընկրկելու է. օ՛չ երբէք։

Հայ դպրութը թէև ստուար թիւ մը չի կազմեր Մարսէյլի մէջ, բայց ունի մի քանի հարուստներ, և նոյն իսկ 2 կամ 3 միլիոնատէրէր...։ Ո՞վ պիտի լինի ուրեմն այն հայ «մեկենասը» որ սոյն զոհողութիւնն յանձն առնելով՝ իր ազգասիրական վեհ ոգւոյն վսեմ ապացոյցը մեզ ցոյց տայ։

Ո՛ պիտի առաջարկէի անկեղծօրէն՝ իրականացման պարագային, Ազգային կեդրոնատեղւոյն սրահին մէջ՝ սակեցած շրջանակի մը մէջ ցուցադրել յիշատակի մը ձօնեալ առ հիմնադիր նուիրատու բարերարն (կամ բարերարներն) վասն անմոռաց երախտագիտութեան։

Մաղթենք և յուսանք...։

Մարսէյլ
26 հոկտ. 1919

Հայկ Պ. ՃԷՐԲԱՀԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Գերագոյն խորհուրդը նոյեմբեր 3ին իր պատասխանագիր ղրկեց պուլկար պատուիրակութեան դիտողութիւններին, 10 օր պայմանաժամ տալով՝ իմացնելու համար թէ պուլկար կառավարութիւնը վերջնականապէս պիտի ընդունի՞ դաշնագիրը իր նոր ներկայացուած վիճակի մէջ թէ ոչ։

Կարգը եկած է այժմ Թուրքիային և Ռուսիային։

ԹԻՒՐԲԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ծովային նախարար Սալիհ փաշա որ կառավարութեան կողմէն իբրև պատուիրակ գնացած էր բանակցիլ ազգային (միլի) շարժման պետ Քէմալ փաշայի հետ, այս վերջինի հետ տեսակցեր է Ամասիայի մէջ ուրկէ հեռագրեր է Կ.պոլիս թէ հոկտ. 9ի քնդհանուր համաձայնութեան մասնաբաժնութիւններին վրայ ալ հետզհետէ համաձայնութիւն կը գոյանայ։

Մուսթաֆա Քէմալ ընդուներ է կատարելապէս ազատ թողուլ նահանգապետները իրենց պաշտօնավարութեան մէջ և յետաձգել նախորդ կառավարութիւնը պատասխանատուութեան ենթարկելու խնդիրը։ Ամասիայի բանակցութիւններին համար Ազգային շարժման կողմէն պատուիրակներն են Մուսթաֆա Քէմալ, նախկին վալի Սամի պէյ, ծովային նախկին նախարար Ռէուֆ պէյ և նախկին զնդապետ Վասըֆ պէյ որ ազգայնական կազմակերպութեան ներկայացուցիչը պիտի լինի Կ.պոլսի մէջ։

— Կ.պոլսէն Լոնտոնի «Դայմըզ»ին տրուած հեռագիրներին նայելով, զրոյց կը շրջի թէ այն երկու թիւրք ճանրորդներ որոնք վերջերս Քուվեյթի սաւառնակին մէջ ձերբակալուած են երեք Գերմանացիների հետ մէկտեղ, Թալէաթ և Ճէմալ փաշաներն են եղեր։ Կըսուի թէ ատոնք վախնալով որ Գերմանիան զիրենք կը յանձնէ Հաւաձայնութեան տէրութիւններին, որոշեր են երթալ միանալ Էնվէր փաշայի հետ Թիւրքստանի կամ Անդրկովկասի մէջ, պոլշէվիզ Ռուսիայի վրայէն անցնելով։

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Նորէն Եգիպտացիները խռովութիւններ հանած են ամբողջ Եգիպտոսի մէջ։

Ալէքսանդրիայի մէջ հոկտ. 29ին տեղացի Արաբներէ կազմուած ամբոխը Եւրոպացիներու թաղը խուժելով յարձակեր է խանութներուն վրայ։ Կողոպուտը մէկ ժամ տեւեր է։ Փողոցներէն անցնող անգլիացի զօրքեր և սպայներ քարկոծուեր են։ Աւտոմոբիլներու երեսները միջամտելով հանդարտեցուցեր են ամբոխը։

ՆՈՐ ՍՏՅԳՈՒԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հանդէս Ամսօրեայ, Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան հայագիտական ուսումնասիրութիւնը, որմէ զրկուած էինք պատերազմի սկիզբէն ի վեր, ուրախութեամբ ստացած ենք այժմ 1915 և 1916 թուականներինը առանձին հատորներով և 1917 և 1918 թուականներինը միացած հատորով մը։

Պատերազմի հետեւանքով տարապայման թանկացած լինելով տպագրական ծախքերը, «Հանդէս»ի խմբագրութիւնը ստիպուած քիչցուցեր է թերթին երեսները։ Այլ սակայն իր պարբերականութեամբ միշտ հետաքրքրական կը մնայ հայ բանասէրներին համար։ «Հանդէս»ի ընթերցումը և ինչ չափով ալ լինի, թանգագնահատելի է այն։ Վերջին հատորին մէջ Հայկական Սգահանդէս մը Պէրլինի մէջ և Ազատութեան շարժումը ԺԵ ԺԶ դարու Հայոց մէջ վերնագրով լոգուածներ կան որոնք մանաւանդ մեր ազգային ներկայ վիճակին մէջ մեծ հետաքրքրութեամբը կը կարդացուին։

«Հանդէս»ի վերջին հատորի գինն է 8 ֆր. (15 մարք). 1915, 1916 և 1917-18 միասին՝ 16 ֆր. 32 մարք)

Հասցէն՝ Rédaction de la revue «Handès Amsorya» VII/2 Mechitaristengasse, 4. Vienne (Autriche).

***

P. S. Eremian. — ARMENOUI Poèmes en prose. Venise. Imprimerie St.-Lazare. 1919.

Հ. Ս. Երեմեան, որի թէ՛ հայերէն և թէ՛ ֆրանսերէն բանաստեղծութիւնները ծանօթ են արդէն, այս անգամ լոյս ընծայած է Armenouï բնական բանաստեղծութիւնը, գեղեցիկ թուղթի վրայ տպագրուած և 21 երեսէ բաղկացած գրքոյկ մը։ Արմենուհին, Միհրանի որդին, որ կողբայ Հայաստանի կրած հարուածները թշնամիէն և ինք ալ վերջապէս զոհ կերթայ Մոլոքի վայրագութեան, իր գերեզմանի մէջէն ստուերատեսիլ կերեւայ իր հօր և անոր քաջալերական խօսքեր ուղղելէ յետոյ կը քաշուի կերթայ, յուսաւոր հեւք մը թողլով Արարատէն մինչև Զէյթուն։

Գինն է 1 ֆր. վենեակի մէջ։)

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ԱԶԴ

Կը խնդրուի Զմիռնացի Յովհաննէս Աւագեանէն, որ կը գտնուի Place des Grands Carmes, M. Paul cordonnier հանդիպիլ Ա. Ամէնիսի գրասենեակը, Զմիռնէն ստացուած նամակէ մը իրեն վերաբերեալ կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդուելու համար։

ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ

Օրաթերթ

Բաժնորդագին արտասահմանի համար՝ տարեկան 80 ֆր., վեցամսեայ 45 ֆր.։

Հասցէն «Djagatamart» Journal arménien, Rue Cabristan N. 37. Péra. Constantinople.
(Poste militaire française)

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

Շաբաթաթերթ

«Վերածնունդ»ը որ ասկէ առաջ կը հրատարակուէր 2 շաբաթը մի անգամ, շաբաթաթերթ եղած է այժմ։ Նոր բաժնորդագինն է 26 թուի համար (1919 յունիս 16 — դեկտ. վերջ) 20 ֆրանգ։

Դրամ, նամակ եւ գրութիւններ ղրկել հիմնադիր-մնօրէնին այս հասցէով. Dr. Léon Hampartzoumian, D. D. S.
16, Bould. St. Denis. PARIS

ՀԱՅ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԻ ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ ՔԱՐԴ ՓՈՍԿԱՆԵՐ

Իտալիայի Հայ Ուսանողական Միութիւնը գեղեցիկ գաղափարն ունեցած է հայ անուանի գործիչներու պատկերներով քարդ փոսկաներ հրապարակ հանելու որպէսզի մասնաւորապէս զանոնք աւելի յաճախ իր աչքի և մտքի առջև ունենայ։

Հեռաւեալ 13 քարդ փոսկաները կարելի է ստանալ նաև Ամէնիսի գրասենեակէն.

1. Ադամեան (դերասան). — 2. Ալիշան Հ. Ղ. — 3. Աճառեան Ա. — 4. Մնդրանիկ (զօրավար). — 5. Ենանի հայ գրագէտներ (Բաֆֆի, Դալբանդեանց, Պէշիքթաշլեան, Դ. Ա. Բռնունի, Ալիշան, Խրիմեան, Գամառ Քանթիպա, Ս. Նազարեանց, Խ. Աբովեանց. ամէնքը մէկտեղ մէկ քարտի վրայ). — 6. Դաւիթեան (ջութակահար). — 7. Զօհրապ Գ. — 8. Խրիմեան Հայրիկ. — 9. Կոմիտաս վրդպտ. 10. Դուսպար Պօղոս փաշա. — 11. Պէշիքթաշլեան. — 12. Սիամանթօ. — 13. Վարուժան։

Մարսէյլի մէջ հատը 20անգմ. Մարսէյլէն դուրս 25 անգմ։

ԾԱԽՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Արմենիի խմբագրատան մէջ ծախու կը գտնուին, ի միջի այլոց, և հետեւեալ գիրքերը, որոնց արժէքները նշանակուած են իրենց առջև։

Մարսէյլէն դուրս ղրկելու ճանապարհածախքը գնողին վրայ է. ուստի հաշուի դիւրութեան համար կը նշանակենք թէ՝ Մարսէյլի մէջ ծախուելու գիները և թէ փոստով ուրիշ քաղաք ղրկուելու գիները։ (Այս վերջինները փակագծի մէջ դրուած են։ Արժէքը կանխիկ չստացուած գիրք չղրկուիր։ Արձանագրուած (recommandé-registered) ծրարով ստանալ ուզողները պէտք է 25 սանտիմ աւելի ղրկեն իւրաքանչիւր ծրարի համար որ 2 քիլօէն աւելի պէտք չէ կշռէ։

Իսավերանց. Կրթասան կամ Քերականութիւն անգղիերէն լեզուի. 2 հատոր., վէրի տեսով, գործնական հրահանգներով որոնց Բառգիրքն ալ կայ գործին վերջը։ 2 հատորը 5 ֆր. և. 5½ ֆր.։

Վարժութիւն գաղղիական լեզուի. Ֆրանսերէն լեզուի համառօտ քերականութիւն մ'է, բայերի խնարհման վրայ բաւական ընդարձակ տեղեկութիւններով։ Վերջը դրուած են ֆրանսերէն ընտիր հատուածներ ընթերցանութեան համար և ատանց վերաբերեալ ֆրանսահայ բառարան մը՝ ֆրանսերէն բառերի հնչումովը մէկտեղ)։ 2,30(2,50)

Եզովբոս. (Ցոյն երեւելի առակախօսի կենսագրութիւնը և իր 300է աւելի խմաստալի, զբօսցունող և կրթող առակները կը պարունակէ։ Ամէն մէկ առակի վրայ անոր բարոյական իմաստը դրուած է թէ՝ դրաբար և թէ՝ աշխարհաբար երկու տող ոտանաւորով. առակին տակն ալ աշխարհաբար դրուած խրատական բացատրութիւն մը և դրաբար 8 տող ոտանաւոր։ Առակները բացատրող բազմաթիւ պատկերներով զարդարուած է։ Կը բաղկանայ 540 երեսներէ բաց ի պատկերներին յատկացուած երեսներէն։ Ե տպագր. 8 ֆր. և 40 սնդմ. (8,80)

ՏՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայերէն Տպարան Մ. Փորթուգալեանի
Le Gérant : François CARRIERE.
Marseille. — Imprimerie du Midi